

Motion till riksdagen 2007/08:So492

av **Ingemar Vänerlöv (kd)**

Neuropsykiatriskt funktionshindrades levnadsförhållanden

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om de neuropsykiatriskt funktionshindrades levnadsomständigheter.

Motivering

Välfärdsklyftorna har fördjupats i Sverige under de senaste åren, särskilt i den meningen att de svagaste grupperna har fått det sämre vad gäller social förankring och livskvalitet, psykisk och fysisk hälsa, sysselsättning och ekonomi.

Utanförskap kan ha huvudsakligen sociala orsaker, som när man kommer som flykting utan ägodelar, utan att kunna vårt språk och utan sådan utbildning som vår arbetsmarknad efterfrågar. En andra, över tiden, allt vanligare väg mot socialt tillkortakommande är knuten till individuella svårigheter, eller snarare till en obalans mellan individers psykiska resurser och omgivningens krav. Tidsandan kräver av oss att vara ”sociala” och ”framåt”, både under skollåren och i arbetslivet. Utvecklingen hänger på ett förståeligt vis ihop med det moderna samhällets villkor, där utbildning blir allt nödvändigare, där kraven ökar inom nästan alla yrkesområden vad gäller effektivitet, kunskaper, vidareutveckling samt förmågan att kommunicera och samarbeta – ett samhälle där det individuella ansvarstagandet betonas mer än tidigare. För de flesta människor är dessa villkor i tiden övervägande stimulerande och positiva, medan de resurssvaga, som inte är ”sociala” och ”framåt”, allt oftare blir ödesbestämda förlorare.

Särskilt drabbade är människor med sådana psykiska funktionshinder som inte är iögonfallande och allmänt erkända i vårt samhälle, men som ofta för

Fel! Okänt namn på

med sig betydande anpassningssvårigheter. Främst gäller det de neuropsykiatriska funktionshindren, som t.ex. Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), som yttrar sig i bl.a. i koncentrationssvårigheter, intellektuell uttrötthet, svårigheter att planera och slutföra vad man satt sig för samt bristande impulskontroll. Det kan också gälla autism eller Aspergers syndrom som yttrar sig i svårigheter att avläsa och förstå andra människors känslomässiga kommunikation och i svårigheter att flexibelt kunna anpassa sig till nya situationer.

Neuropsykiatriska funktionshinder

Ett flertal undersökningar från Sverige och många andra länder har visat, mycket samstämmigt, hur människor med neuropsykiatriska funktionshinder ofta hamnar i sociala och ekonomiska svårigheter. Det börjar i skolan där funktionshindren innebär att man inte kan tillgodogöra sig utbildningen på ett sätt som svarar mot individens grundläggande begåvning. Många lämnar skolan utan de basala kunskaper som krävs för att kunna gå vidare in i yrkesutbildningar.

Tyvärr är den vanligaste utgången att man efter skolåren gör korta inbrott på arbetsmarknaden med okvalificerade arbetsuppgifter och till sist resignerar eller blir utan erbjudanden om arbete. Övergripande innebär det att majoriteten av vuxna med ADHD i vårt samhälle står utanför arbetsmarknaden och ofta hamnar i bidragsberoende, fastän de är motiverade och förmögna till ett mer aktivt liv om de får adekvat stöd och behandling.

Missbruk

Utanförskap och upplevelsen av droger som självmedicinering – att inledningsvis fungera bättre med droger än utan – leder ofta in i missbruk och kriminalitet. Det gäller främst de starkast utagerande, konfliktbenägna barnen och ungdomarna (svarande mot barnpsykiatrins ytterligare diagnoser trotsyndrom och uppförandestörning), särskilt om föräldrarna har psykiska och/eller sociala problem och om man tidigt förlorar kontakten med skolan. Forskning – social, kriminologisk och psykiatrisk – visar att barn med dessa beteendestörningar ofta får allvarliga sociala anpassningsproblem senare i livet och att de har en skrämmande hög överdödlighet i unga år. Den nära kopplingen till neuropsykiatriska störningar, främst ADHD, innebär att cirka hälften av alla barn med sådana latent antisociala beteendestörningar har ADHD, liksom cirka hälften av dem som i vuxen ålder uppfyller kriterierna för diagnoserna antisocial personlighetsstörning/psykopati. Minst var tredje bland missbrukare har ADHD och det handlar främst om dem som blir missbrukare i mycket unga åldrar och som är starkt återfallsbenägna.

Hemlöshet

Forskningen i Sverige om hemlöshetens upprinnelser har knappast ägnat någon uppmärksamhet åt ADHD och närbesläktade funktionshinder. Kunskaperna om de hemlösas situation med missbruksproblem, att flertalet aldrig kommit in i arbetslivet och att de i besvikelse ofta vänder vården ryggen fastän de brottas med psykiska problem, ger dock grund för den kvalificerade gissningen att 30–40 procent av uteliggarna och de som bor på härbärke har ADHD. Socialsekreterarna, som arbetar med de hemlösa i Stockholm, finner detta sannolikt. I den vidare gruppen av hemlösa är med största sannolikhet människor med ADHD likartat överrepresenterade.

Drabbade familjer

De neuropsykiatriska funktionshindrens huvudsakligen ärftliga grund för ofta med sig att, i samma familj, både barn och föräldrar har dessa svårigheter. För den ensamma dolt funktionshindrade mamman, med ett eller flera funktionshindrade barn, blir livssituationen närmast omöjlig med mindre än att familjen får ett allsidigt och uthålligt stöd, långt mer omfattande än vad som vanligen sker idag.

Psykiatrin

Inom barnpsykiatrin har medvetenheten och kompetensen tveklöst ökat under senare år, men fortfarande uppfattar föräldrarna barnpsykiatrins engagemang som otillräckligt. Inom vuxenpsykiatrin kan man också skönja en positiv utveckling. På de flesta håll har startats utredningsteam, men än så länge är utbudet av stöd och behandling mycket begränsat och högst varierande i olika delar av landet. De tungt socialt belastade missbrukarna med psykiska funktionshinder är fortfarande lågt prioriterade inom psykiatrin.

Möte med myndigheter

De funktionshindrade upplever ofta oförstående och ifrågasättanden i sina möten med myndigheter. Det har mycket sin grund i bristande kunskaper hos handläggare, avsaknad av tydliga ställningstaganden och direktiv och därmed också underlag för god samverkan mellan de många samhälleliga aktörer som de funktionshindrade kommer i kontakt med.

Fel! Okänt namn på

Samhällets otydliga ställningstagande

De här omnämnda svårigheterna som de neuropsykiatriskt funktionshindrade lever med är välkända sedan länge och numera inte seriöst ifrågasatta. Visst har medvetenheten och engagemanget för gruppen ökat under senare år, men utvecklingen går väldigt långsamt. Betydelsefulla aktörer på nationell nivå (regering, riksdag, Socialstyrelsen, Skolverket, Kriminalvården, psykiatri- och narkotikasamordnarna) har hittills varit mycket otydliga i sina ställningstaganden, vilket lämnat fältet fritt för godtycklighet bland dem som de funktionshindrade har att vända sig till.

Vid våra socialhögskolor och lärarhögskolor behandlas problemområdet fortfarande mycket styvmoderligt. Det förekommer faktiskt fortfarande osakliga ifrågasättanden i undervisningen.

Socialstyrelsens kunskapsamling, 2002, "ADHD hos barn och vuxna" beskrev tydligt sambanden som diskuteras här, men därefter har Socialstyrelsen inte gjort några ansträngningar att föra ut kunskapen om ADHD som vanlig bakgrund/orsak till tunga sociala problem i vuxen ålder. Som tillsynsmyndighet har man inte reagerat mot att missbruksvården på de flesta ställen i landet blundar för dubbeldiagnosen ADHD. Behandlingserfarenheterna från några framsynta beroendecentra (bl.a. i Uppsala, Stockholm, Västerås, Linköping och Örebro), där man förmedlar samtidig behandling av missbruket och det psykiska funktionshindret, är oerhört positiva i jämförelse med vården som denna grupp traditionellt erbjuds.

Socialstyrelsen utkom i våras med nya "Nationella Riktlinjer för missbruks- och beroendevård", där man fortfarande inte nämner sambandet mellan ADHD och missbruk, trots upprepade propåer.

Ett tydligt erkännande av dessa människors funktionshinder från riksdagen vore förmodligen det viktigaste stöd de berörda kan få i det korta perspektivet. Det skulle påskynda utvecklingen mot ett bättre och mer kostnadseffektivt stöd.

Avslutning

Denna motion vill väcka frågan om de neuropsykiatriskt stördas utsatta situation. Stödet, som barn och vuxna med neuropsykiatriska funktionshinder är i behov av, involverar många av samhällets stödfunktioner: socialtjänsten, skolan, vuxenutbildningen, Försäkringskassan, barn- och vuxenpsykiatri, missbruksvården, m.fl. Insatserna som dessa institutioner förmedlar kunde bli till så mycket större hjälp och så mycket mer engagerande, om de grundades i en bättre insikt om hjälptagarnas svårigheter. Det är angeläget att, i samverkan med de drabbades intresseorganisationer, utreda vad de neuropsykiatriska funktionshindren innebär i olika livssituationer (i utbildningssituationer, i arbetslivet, i föräldrarollen m.m.) och att i större utsträckning än hittills anpassa samhällets stöd till deras behov.

Fel! Okänt namn på

Övergripande tror jag att bland de mest lönsamma socialpolitiska projekten i vår tid, mätt både i kronor och som "humankapital", vore om samhället vågade sig på att allvarligt och förutsättningslöst diskutera sambanden ADHD–personlighetsstörningar–suicid i unga år–utanförskap–missbruk–kriminalitet–hemlöshet.

Stockholm den 3 oktober 2007

Ingemar Vänerlov (kd)